

УДК 351.853:378.245



Н.М. Куліковська
 викладач,
 Херсонський
 політехнічний коледж
 Одеського
 національного
 політехнічного
 університету



Ю.В. Арбузова
 аспірант, викладач,
 Херсонський
 політехнічний коледж
 Одеського
 національного
 політехнічного
 університету
 e-mail:
 yliya_v_arbuza@mail.ru

РОЗРОБКА ТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ «КОЗАЦЬКА СПАДЩИНА ПРАВОБЕРЕЖНОЇ ХЕРСОНЩИНИ»

Н.М.Куліковська, Ю.В. Арбузова
Розробка туристичного маршруту «Козацька спадщина правобережної Херсонщини». Автор досліджує туристичний маршрут по козацьким святиням Правобережної Херсонщини, використовуючи історико-культурні пам'ятки козацького періоду для студентів Херсонського політехнічного коледжу.

N.M. Kulikovska, Y.V. Arbuza
Development of the tourist route "Kozatska heritage Pravoberezhny of Kherson". The author explores the tourist route through the Cossack shrines Great-valerino Kherson, using historical and cultural monuments of the Cossack period for students of Kherson Polytechnic College.

Вступ. Важко уявити собі людину, яка за своє життя жодного разу не брала участі в екскурсіях. Наприклад, у дитячому садку малюків водять на екскурсії до зоопарку для знайомства з дивовижними звірами, в найближчий гайок, щоб восени помилуватися золотом в'янучої природи і зібрати опале листя для гербарію. У школі учні відвідують музеї, підприємства, беруть участь в екскурсіях по місту. Ставши дорослими, ми самостійно вибираємо екскурсію, бажаючи зустрітися з чимось малознайомим, але вкрай цікавим, або ще раз побачити, вже відоме, щоб відкрити в ньому щось нове для себе, без чого життя просто - на просто нудне, нецікаве. Екскурсія супроводжує нас усе життя. Вона - прекрасний вчитель і тому ми дотримуємося непорушного пізнавального правила: краще один раз побачити, ніж сто разів почути. Екскурсія для учасників - це інтелектуальне задоволення, а для екскурсіводів - це складний творчий процес, успіх якого залежить від глибини краєзнавчих

Управління проектами та якістю

знань екскурсовода і від того, чи володіє він відточеною інформацією ведення екскурсій, чи володіє талантом педагога і актора.

Метою дослідження є – моделювання туристичного маршруту по козацьким святиням правобережної Херсонщини з використанням історико-культурних пам'яток краю. Екскурсія розроблена для студентів Херсонського політехнічного коледжу.

Актуальність дослідження – необхідно відновити козацьку спадщину на території краю і на її основі показати жорстку, наполегливу і героїчну боротьбу українського козацтва з татаро-турецькими нападами. Ця боротьба врятувала український народ від знищення, поневолення і дала можливість у майбутньому створити власну незалежну українську державу. Історична тематика дає можливість виховувати вірних патріотів своєї Батьківщини.

Матеріали дослідження. Наша автобусна екскурсія починається від стін ХПТК і буде проходити за таким планом: м. Херсон – с. Токарівка – с. Тягинка – м. Берислав – с. Качкарівка – с. Червоний Маяк – м. Херсон. Екскурсія передбачає відвідування Великої православної святині Херсонщини – Григоріє-Бізюківа монастиря, церков Св. Ольги (с. Токарівка), Свято – Введенської (м. Берислав) – дерев'яної церкви змайстрованої без жодного цвяха та Свято – Покровського храму.

Автобус везе екскурсантів мальовничою Каховською трасою, мабуть, однією з найстаріших доріг не тільки Херсонщини, а й України взагалі. Вона пам'ятає скіфів, сарматів, готів, гунів, печенігів, половців, татар, литовців, турок, запорізьких козаків. Недарма на цьому маршруті, пролягаючому по території сучасної Бериславщини, компактно розташовані різноманітні пам'ятки, пов'язані з перебуванням запорізьких козаків на території нашого краю. І поки ми не доїхали до першого пункту призначення, слід відновити у пам'яті студентів матеріал про появу козацтва на півдні України, використовуючи «портфель екскурсовода» - ілюстративний матеріал, який допоможе наповнити екскурсію зоровими образами - фото козаків, їх зброю, козацьку «чайку», козацького коня, історичними об'єктами, що не збереглися до нашого часу і т.д.. Кількість їх не повинна бути великою, тому що у цьому разі вони будуть відволікати екскурсантів від огляду справжніх об'єктів, розсіювати увагу.

Херсонщина пов'язана із запорозьким козацтвом ще з періоду його становлення. Зокрема перше письмове свідоцтво (точніше сказати одне з перших) 1492 р. про те, як козаки розбили під Тягиною турецький

корабель, стосується наших місць. До складу держави Війська Запорозького протягом більшого часу існування входила частина сучасного Херсонського правобережжя від північних меж до с.Республіканець Бериславського району. Вперше ці кордони були чітко визначені у 1649 р. За сучасним адміністративним поділом до запорозьких земель входив повністю Нововоронцовський та Високопільський райони і частково Великоолександрівський та Бериславський. До турецько-татарських володінь належали на лівобережжі Голопристанський, Цюрупинський, Каховський, Горностаївський та Великолепетиський райони і територія м.Каховки, а на правобережжі — Білозерський район і територія м.Херсона, інші землі були бар'єрними. [2. 3]

Благодатні херсонські степи активно заселялися й освоювалися запорожцями, які у найзручніших місцях - по берегам Дніпра, річок, на островах, у ярах, балках чи байраках засновували свої поселення. Саме про це йдеться в українському прислів'ї: "Де лоза - там і козак, а де байрак - там по сто і по двісті козаків".

Без коня важко уявити життя козака. Запорозький кінь був родичем татарському, бо мав спільного предка - дикого степового коня - нірпана. Козацькі коні високо цінувались у Східній Європі за силу, витривалість й невибагливість.

Козацькі поселення називалися по-різному, залежно від їх розміру. Найменшими були бурдюги (землянки). У виритих ямах або печерах ставили стіни з плетеного хмизу, навколо стін нагортали землю, робили дах з отвором - димоходом. Зимівниками називались хутірці, що склалися з двох-трьох жител і господарських будівель — комори, стайні, хліву, льоху, повітки для сільгоспреманенту, часом кузні. Хутори формувалися поступово.

В умовах пограниччя та частих військових сутичок, особливо у XVI-XVII ст., найбільш сприятливі умови існували для розвитку мисливства, рибальства та інших промислів - бортництва і добування солі. Кожен запорожець з охотою займався полюванням на дичину заради м'яса, шкір і особливо хутра бобра, видри, куниці, лисиці і т.п. [2]

У кінці XVIII ст. на північній околиці Херсона виникло кладовище. Через 100 р. воно настільки розрослося, що розділилося на дві частини: «Старе», з церквою Всіх Святих, і «Нове», з псевдоготичною каплицею. У 60-70 - х роках XX ст. «Нове» кладовище, не дивлячись на його історичну цінність, було знесене. У наш час на його місці - житлові будівлі та

корпуси комбайнового заводу ім. Петровського. На щастя, збереглося «Старе» кладовище, з пам'ятниками якого я пропоную вам ознайомитись. (Рис. 1,2)

Серед поховань раннього періоду збереглися козацькі могили. У наш час виявлено два безіменних хреста запорозького зразку, під якими вірогідно покояться відставні чорноморські козаки - Коцюбера і Нестор Кущенко, а також хрест над могилою Лохвицького, козака Якова Солохина. Не мало і могил потомків козацької старини. Покоїться тут прах представників родів Дорошенко, Головинських, Богдановичів.[1]



Рис. 1 Козацьке поховання поч. XIX ст.



Рис. 2 Козацьке поховання поч. XIX ст. м. Херсон

Туристичний автобус під'їжджає до с. Токарівка. Назва села походить від прізвища перших господарів. Засноване 27 червня 1780 р. польським хорунжим Антоном Токаревським. Але ще в катерининські часи він програв маєток сім'ї Ерделі, які володіли ним до радянських часів. У с.Токарівці по сьогодні зберігся головний будинок маєтку Ерделі і монументальна водонапірна башта кінця XVIII ст. Обидві споруди в задовільному стані, лише в підвалі будинку, до якого відкрито вхід, назбиралося чимало сміття. А над усім селом височіє найкрасивіша споруда селища – церква Святої княгині Ольги (Рис.3). Її зведено у 1994-2001 роках за проектом херсонського архітектора Михайла Вустянського, а побудував підприємець Костянтин Довгань. Колокол церкви відлит на Нововолинському ливарному заводі. Восьмиколонна башта найбільш монументальна з усього архітектурного ансамблю. Цоколь її обмурований

гранітом, а вузькі, нагадуючи бойниці вікна, декоровані фортечним камінням.

Повертаючи на автомагістраль, продовжуємо подорож на північний схід. Незабаром перед нами відкривається вид на село Тягинка. У цьому населеному пункті ми відвідаємо кілька пам'яток, що нагадують про часи запорозьких козаків. До правої (старої) частини села можна заїхати не лише асфальтованою дорогою, а й непримітною вузькою стежкою, що ховається від автомобільного потоку прямо перед вказівником назви населеного пункту. Стежка переходить у бруківку, яка веде до старого залізничного мосту, збудованого ще в 1901 році. З моста бачимо пам'ятник Богданові Хмельницькому (Рис.4). [5]

Одразу за с.Тягинка повертаємо праворуч. Звивиста ґрунтова дорога тягнеться до острова Велике Городище, що за пару кілометрів від села. «Маяком», що веде подорожувальника, є красивий пам'ятник-колона, з якого височіє скульптура покровителя православного воїнства Архистратига Михайла. (Рис.5)



Рис.3 Церква Св. Ольги в с.
Токарівка



Рис. 4 Пам'ятник Богдану
Хмельницькому

Меморіал встановлено 1992 року на честь 500-ліття українського козацтва. «1492 року українські козаки біля Тягині дали перший бій туркам», – свідчить один із написів біля підніжжя колони. За даними істориків, на цьому острові ще в XIV ст. з'явився замок. «Існує поширена думка, що в 1491 році кримський хан Менглі-Гірей дав йому назву Тягин. Разом з іншими фортецями Нижнього Дніпра Тягин став одним із опорних пунктів під час набігів кримсько-турецьких орд на українські землі. Однак уже в 1492 році козаки з Києва і Черкас захопили під Тягином турецький корабель. З цією подією пов'язують першу документовану згадку про українське козацтво. У наступних століттях

Управління проектами та якістю

козаки продовжували тривожити турецький гарнізон. 1628 рік - на Тягин ходив корсунський полковник Філоненко, у 1673 – кошовий отаман Іван Сірко, у 1693-му – фастівський полковник Семен Палій. Втім, останні археологічні дослідження не мають точних доказів цієї версії, тож питання про засновників фортеці Тягин залишається відкритим.

У першій половині XVIII ст. у цих місцях існував запорозький зимовник, а у 1778 р. на його місці виникло село Тягинка. У перші роки існування Херсону тут квартирував гусарський полк, перейменованій з козачого. Дослідник Тягинської фортеці, Віктор Гошкевич, у 1914 р. виявив залишки оборонних стін та башт, кам'яні споруди та підземний хід. До речі, Віктор Іванович першим зробив с.Тягинку екскурсійним об'єктом. [4]

При виїзді з Тягинки сріблястими куполами притягує погляд православна церква, зведена на місці масового поховання жертв Голодомору 1932-1933 років (Рис.6). За пару кілометрів від неї – ще один пам'ятник Богданові Хмельницькому.



Рис. 5 Пам'ятник «Козацької слави». с.Тягинка



Рис. 6 Місце масового поховань жертв голодомору

А наш шлях йде далі. У балці Бургунка, зліва від дороги, зберігся прекрасний трьох арочний міст, зведений напередодні мандрівки Катерини II на Південь.

У період турецько - татарського панування в Північному Причорномор'ї на Дніпрі, у долині Бургунки, існувала переправа. Зі

Управління проектами та якістю

спогадів французького військового інженера Гійома-Левассера де Боплан, що зібрав цікаві відомості про наш край, при переправі через Дніпро у цьому місці треба було подолати три широкі протоки.

Нерідко біля переправи відбувались сутички між татарами, що повертались з грабіжницьких походів та запорожцями, що чекали їх тут. Ось як пише про це польський поет на рубежі 16-17 ст. Мартин Пашковський:

Біля Бургуна безліч Татар потопили,
Набрали собі в'язнів, Полон увільнили...

Навколишні степи не дарма усіяні маками. Існує легенда, що це кров козаків, пролита у боях з нагайцями.

А ми під'їжджаємо до селища Козацьке, яке отримало свою назву від річки Козак, впадаючої тут у Дніпро. На початку XVIII ст. тут існував козацький зимовник, а в 1782 р. граф Остерман заснував село Козацьке, куди переселив своїх кріпаків з Могилевської, Курської та Тамбовської губерній. Трохи пізніше воно перейшло в управління графа Орлова-Денисова, а в середині XIX ст. його придбав князь Петро Миколайович Трубецький, з ім'ям якого пов'язують економічний підйом села. Річ у тому, що тестем нового володаря Козацького був відомий кримський виноградар, князь Лев Сергійович Голіцин. Він порадив вирощувати на схилах правого берега Дніпра виноград. У 1896 р. у селі було закладено виноградник площею 200 десятин. Результат не заставив себе чекати. Вже через чотири роки вина з ім'ям Трубецького у Козацькому завоювали «Гран-Прі» на Всесвітній виставці в Парижі. [4]

Минувши Шилову балку, де був зимівник козака Шила, ми під'їжджаємо до Берислава. Маловідомий нині Берислав є одним з найдавніших міст України. На рубежі нашої ери тут знаходилось головне місто пізніх скіфів - Метрополіс, а в IV столітті - столиця Готської держави Данпарстадір («Закрута Дніпра»), оспіваний в старогерманському епосі «Старша Еда». Майже через тисячу років скелясті береги Дніпра знову стали свідками подій, що вплинули на хід історії Східної Європи. У 1396 р. золотоординський хан Тахтамиш, що втратив у ході війни з Тамерланом більшу частину своїх володінь, звів на місці сучасного Берислава фортецю Доган-Гечіт («Переправа Яструба»). Назва не випадкова - Тахтамиш носив прізвисько Доган-хан, тобто «хан-яструб». Перебуваючи у безвихідному становищі, Тахтамиш був змушений присягнути Великому князю Литовському Вітовту. У 1398 році російсько-

Управління проектами та якістю

литовські війська зайняли пониззя Дніпра і до фортеці Доган-Гечіт увійшов гарнізон Вітовта. Тоді вона отримала ненадовго нову назву - Сім Маяків по семи навколишніх курганах. У фортеці розмістилася і митниця Великого князівства. У 70-80-х роках Північне Причорномор'я потрапило під владу Османської імперії і за наказом султана Баязида-Великого у 1484 року на руїнах замку Доган-Гечіт звели фортецю Газі-Керман. Символічно, що «Газі-Керман» перекладається як «фортеця святих воїнів». Султан вважав, що, побудувавши цю твердиню, убереже свої володіння від нападів козаків і зробить безкарними грабіжницькі набіги татар на українські землі. Але в 1512 році в Османській імперії почалася громадянська війна між султаном Баязидом-Великим і його братом Коркудханом. Скориставшись цим, козаки взяли фортецю Доган-Гечіт і утримували цей плацдарм до 90-х років XVI століття. У 1596 році фортеця була відновлена, але незабаром знову зруйнована козаками. Лише в 1665-1666 роках, за указом великого візира Мехмеда-паші Кепрюлю, 150-тисячна армія Сулеймана-паші відновила і розширила Газі-Керман. Турецький офіцер, мандрівник XVII століття, Евлія Челебі, що відвідав фортецю з інспекторською перевіркою, склав її докладний опис. У той час на крутому схилі розміщувалась цитадель з п'ятьма вежами і брамами. Всередині знаходилися будівлі коменданта, імама, муедзина, начальників над музикантами, а також військові склади та комори. Єдині ворота вели з цитаделі в укріплене передмістя, де стояла гарна мечеть Хункера-Джамі з невисоким мінаретом, житлові будинки та інші будівлі, яких, в цілому, налічувалося близько 170. Оточували фортецю кам'яні стіни з двома рядами зубців, п'ятьма вежами і двома воротами. Гарнізон складався з 3 тисяч воїнів, фортечна артилерія нараховувала 806 великих і малих гармат. (Рис.7) [2,5]

Але захоплення турків виявилось передчасним: вже в 1673 році кошовий отаман Іван Сірко завдав першого удару по Казікерману, а в 1679 році - опанував фортецею. Незабаром вона була відновлена і розширена, а на острові Тавань, між Казікерманом та Іслам-Керманом, в 1678 році звели ще дві невеликі фортеці - Мустріт-Керман і Мубарек-Керман.

У 1693 році полковник Семен Палій атакував Газі-Керман, але через відсутність важкої артилерії не зміг її взяти. У серпні 1695 Газі-Керман обложили козацькі полки гетьмана Івана Мазепи і контингент московських військ Белгородського воєводи Бориса Шереметьєва. За порадою Мазепи, фортецю оточили земляними шанцями, по висоті, що не

поступалася її стінам, звідки вела вогонь козака артилерія. Зрештою, артилеристи пристрілялися так, що турки не могли навіть підійти до бійниць для відповідного залпу. Після того, як була підірвана Очаківська вежа, фортеця капітулювала. Оскільки під час штурму сильно постраждали кріпосні стіни, Мазепа і Шереметьєв прийняли рішення до кінця зруйнувати Газі-Керман.

У 1784 році Казикерман отримав статус міста і нове звучне ім'я, що нагадувало про його військове минуле - Берислав. Населення його складало, переважно, колишні запорожці, а також гетьманські козаки з Чернігівщини та Полтавщини. З фортеці Перевалочна на плотах перевезли сюди дерев'яну Воскресенську церкву, засновану ще в 1726 році. Церква являє собою один з небагатьох, що дійшли до наших днів, зразків дерев'яного запорозького мистецтва - трикамерний однокупольний храм. Початковий іконостас, на жаль, не зберігся, але в інтер'єрі вціліли кілька ікон XVIII століття, а також Євангеліє і на престольний хрест, подарований запорожцями.

У 1811-1835 роках в центральній частині Берислава з'явився кам'яний храм Успіння Пресвятої Богородиці, нині напівзруйнований. У роки Кримської війни настоятель Успенської церкви отець Олександр Калюжний організував у Бериславі тимчасовий полугоспіталь, куди з 1855 року стали надходити поранені і хворі захисники Севастополя. Не всі витримували важку дорогу, і не всім міг допомогти провінційний госпіталь. Чимало севастопольських героїв померло від ран і хвороб. Ховали їх на Військовому кладовищі, де з липня по листопад 1855 знайшли спокій 532 солдата, матроси і козаки (Рис. 9). На кладовищі до наших днів збереглося два кам'яних хреста. Один з них з написом: «Навколо хреста цього покояться російські воїни, померлі від ран і хвороб при захисті Вітчизни в Кримській війні 1853-1856 рр.» На іншому, меншому, ледве можна прочитати: «Тут похований прах раба Божого прапорщика Стефан Н ... Вацко батареї 4 Б14 конноартилерійської бригади, помер 15 жовтня, дня 1855 ...». Це індивідуальне поховання офіцера. На початку XX століття на військовому кладовищі звели меморіальну стовпообразну каплицю. Тепер вона без купола у запустінні. (Рис 8).



Рис. 7 Турецька фортеця Газі-Керман (м.Берислав)

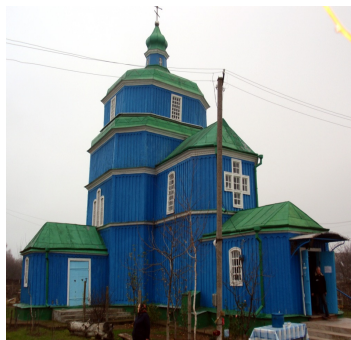


Рис. 8 Воскресенська (нині Введенська) церква, 1726 р.

Далі від Берислава дорога веде на північний схід - до села **Червоний Маяк**, в якому розташована найбільша святиня Херсонщини - Григоріє-Бізюків монастир. Він заснований в 1782 році старцем Феодосієм (Масловим). Його батько займався торгівлею, а син допомагав йому. Але одного разу юнак витратив велику суму грошей. Боячись батьківського гніву, він вимушений тікати з рідного дому, і, врешті-решт, став ченцем Мирнополянської обителі в Молдові. У роки російсько-турецької війни 1768-1774 років старець Феодосій вів розвідку і постачав провіант для російської армії. Незабаром про це стало відомо турецькому командуванню, і у монастир прибув загін яничарів для страти старця. Феодосій умовив агу (офіцера) дозволити йому відслужити останню літургію. Під час служби він втік з вівтаря через підземний хід, сів на коня і прискакав до ставки Потьомкіна. З поверненням на Україну, Феодосій спершу став настоятелем Софронієво-Молчанської пустелі (поблизу Путивля), а у 1782 році отримав 3245 десятин землі у Кизикерменському повіті для заснування там монастирського подвір'я.[4.5]

До кінця XIX століття Григоріє-Бізюків монастир входив до п'ятірки найбагатших обителей Російської імперії. Його річний бюджет становив від 500 до 800 000 золотих рублів. При монастирі були конезавод, сади, виноградники, млини, олійниці, пристані, електростанція, система водопостачання.

У 1810-1816 роках на кошти, зібрані у чорноморських козаків на Кубані, звели кам'яну монастирську огорожу з вежами, у 1822 році -

Управління проектами та якістю

Покровську церкву, у 1874 році - настоятельський корпус з домовою церквою трьох святих.

У роки революції та громадянської війни монастир часто ставав ареною бойових дій. У селі Червоний Маяк досі можна почути перекази про розстріл червоними на льоду ченців, які допомагали Добровольчій армії.

У 1992 році монастир відновив свою діяльність. Нині служба Божа ведеться у Спаській церкві, освяченої як Покровська, а більшість монастирських споруд до цих пір перебувають у запустінні.

Мандруючи вище по Дніпру, зупинимося на високому скелястому правому березі Каховського водосховища. Біля села Республіканець знаходяться залишки шостої з Запорозьких Січей - Кам'янської. Це останній об'єкт нашої туристичної подорожі.

У 1709 році запорожці на чолі з кошовим отаманом Костянтином Гордієнко підтримали повстання гетьмана Мазепи, внаслідок чого Чортомлицька (або Стара) Січ була зруйнована російськими військами, а рештки козаків відступили і заснували нову Січ. У плані вона являла собою трикутник. На відміну від більш ранніх Січей, площа тут мала не кругле, а пряме планування. Курені були напівземлянки, поглиблені в землю на 1,5 метра, довжиною 10 і шириною 6 метрів. В одному з них у 1990 році археологами було знайдено скарб срібних монет Кримського ханства XVII - XVIII століть. Цікава також кахельна піч, знайдена при археологічних розкопках 1991 року, зберегла повний комплект кахлю початку XVIII століття. На запорозькому цвинтарі до наших днів уцілів лише кам'яний хрест над могилою кошового отамана Костянтина Гордієнка. (Рис.17)). Це була хоробра, рішуча, освічена і тверда у своїх патріотичних переконаннях людина. Він послідовно відстоював волю України та рішуче перейшов на бік І.Мазепи. Після поразки під Полтавою і смерті І.Мазепи, він разом з новим гетьманом в еміграції П.Орликом та татарами зробив ще одну невдалу спробу у 1711 р. здобути незалежність для України. Похований славний ватажок козацтва у Кам'янській Січі. І сьогодні на високому дніпровському березі можна побачити покритий мохом кам'яний хрест на його могилі. З одного боку на хресті висічене розп'яття і під ним козацька зброя. На другому боці ще зберігся напис: "Во имя Отца и Сына и Святого Духа. Здесь опочивает раб божий Константин Гордеевич, отаман славного войска Запорожского низового, а куреня Платнеровского. Преставился года 1733 мая 4 числа"(Рис.10)

Управління проектами та якістю

У 1711 р. за наказом Петра I Кам'янська Січ була зруйнована. [3]



Рис. 9 Меморіальна часовня на честь захисників Севастополя



Рис. 10 Могила кошового отамана К.Гордієнка 1733р.

Висновки. І на закінченні про сумну долю козацьких пам'яток. В імперські часи лише окремі ентузіасти - Д.І.Яворницький, В.І.Гошкевич - опікувались козацькими старожитностями у нашому краї. В роки існування СРСР по суті нічого не змінилось, оскільки спадщина запорожців була чужою комуністичному режимові. Так, у 1952р. Херсонський облвиконком затвердив список пам'яток історії та культури республіканського та місцевого значення. Серед 43-х пам'яток місцевого значення козацьких не було взагалі, а серед 60-и республіканського - лише Кам'янська Січ і козацьке кладовище початку XVIII ст., які до того ж залишались занедбаними.

Лише з кінця 1980-х років положення потроху почало змінюватись. Так, було встановлено місце знаходження Олешківської Січі, почали досліджувати Кам'янську Січ, у 1992 р. з нагоди 500-річчя запорозького козацтва у с.Тягинки пройшло всеукраїнське свято, у 1993 р., на честь 200-річчя смерті К.Гордієнка вперше було проведено вшанування його пам'яті на державному рівні, в т.ч. встановлення меморіальної дошки на його могилі. На Херсонщині створено "Херсонський курінь" з центром у Херсоні та осередками у Бориславі, Каховці, Голій Пристані. Отже, козацька слава не вмре, не полягне.

Управління проектами та якістю

Література

- 1.Апонович О.М. Розповіді про запорозьких козаків [Текст]:. – Київ, 1991.-146 с.
- 2.Водотика С.Г. Історія Херсонщини XIII-XIX ст..[Текст]: Навчальний посібник. . Херсон: Айдант, 2003.- 160 с. - ISBN 966-7403-55-6
- 3.Зачепіло В. Кость Гордінко – отаман//Надніпряньск аправда[Текст]:.Херсон.- 1992.-21 січня.
- 4.Орлова З.С. Ратнер І.Д. З історії заселення Херсонщини / Коротенький довідник [Текст]: - Херсон, 1993 – 126 с.
- 5.Путешествие по Херсонщине. Энциклопедия-путеводитель [Текст] / Херсон. Надднепряночка,2008.– 296с.

Надійшла до редакції 23.12.2014